

LBRIS

We know
books

MIRCEA VALERIU DIACONESCU

Emanciparea Stomatologiei Române

Contribuții la istoria medicinei din România

CUPRINS

Emanciparea stomatologiei române moderne

I

**Emanciparea stomatologiei române moderne
în context european
1829–1949**

*De la bărbier și dentist la doctor în medicină -
De la meșteșug la profesie*

II

**Marii oameni ai stomatologiei române moderne
Secolele al XIX-lea și al XX-lea**

De la Davila la Gall

III

**Amintiri de la Facultatea de Stomatologie din București
1950–1972**

La noi, la Stoma

IV

**Amintiri de la Societatea și Revista de Stomatologie
1960–1972**

A devenit o tradiție...

CUPRINS

Prefața: Prof. univ. dr. Mircea Penescu	7
Cuvântul autorului	13
I. EMANCIPAREA	19
Capitolul 1	
Generalități	21
Chintesența lucrării	23
Titlul - Europa - Perioada aleasă	24
Regulamentul organic	27
Influențe occidentale anterioare anului 1829	31
Omagierea precursorilor - Panteonul și Panoplia - Apostolii	35
Lupta pentru prioritate istorică - Patru tipuri, trei grupări	38
Terminologia	41
Sursele bibliografice	42
Capitolul 2	
Cele patru categorii de terapeuți	47
Șarlatanii (itineranții, iliciții, clandestinii, impostorii)	48
Bărbierii	55
Dentiștii	77
Medicii și medicii dentiști	72
Capitolul 3	
Cele patru domenii de activitate	79
Arta terapeutică	80
Învățământul	81
Societatea	89
Revista, Presa, Tipărituri	94
Capitolul 4	
Modelul european	99
Franța	102
Germania	130
Austria	137

Capitolul 5

România	141
Asistența medicală. Spitalele	147
Legiferația	155
Învățământul	159
Libera practică	166
Dentiștii și medicii dentiști (Medicii stomatologi)	169

II. MARI OAMENI 179

Cuvânt inițial la „MARI OAMENI”	179
---------------------------------------	-----

<i>Carol Davila – Un medic francez pentru România</i>	182
---	-----

<i>Hans Pichler – Un chirurg și stomatolog german pentru România</i>	197
---	-----

<i>Pavel Macarovici – Un dentist moldovean pentru România</i>	205
---	-----

<i>Dimitrie D. Niculescu – Un stomatolog muntean pentru România</i>	229
---	-----

<i>George Bilașcu – Un stomatolog ardelean pentru România</i>	250
---	-----

<i>Dan Theodorescu – Un stomatolog dobrogean pentru România</i>	293
---	-----

<i>Nicolae Duțescu – Un stomatolog argeșean pentru România</i>	303
--	-----

Două articole semnate de prof. univ. dr. Mircea Duțescu:

<i>Profesorul Nicolae Duțescu</i>	304
---	-----

<i>Doctorul stomatolog Petre Stroescu</i>	317
---	-----

<i>Cicerone Mihail – Un Dan Theodorescu redivivus</i>	320
---	-----

<i>Andrei Nass – Un stomatolog ardelean maghiar pentru România</i>	325
--	-----

<i>Ioan I. Gall – Un Carol Davila redivivus</i>	328
---	-----

Cuvânt final la „MARI OAMENI”	352
-------------------------------------	-----

III. AMINTIRI DE LA FACULTATEA DE STOMATOLOGIE**DIN BUCUREȘTI 1950-1972**

<i>„La noi, la Stoma”</i>	353
---------------------------------	-----

IV. AMINTIRI DE LA SOCIETATEA ȘI**REVISTA DE STOMATOLOGIE 1960-1972**

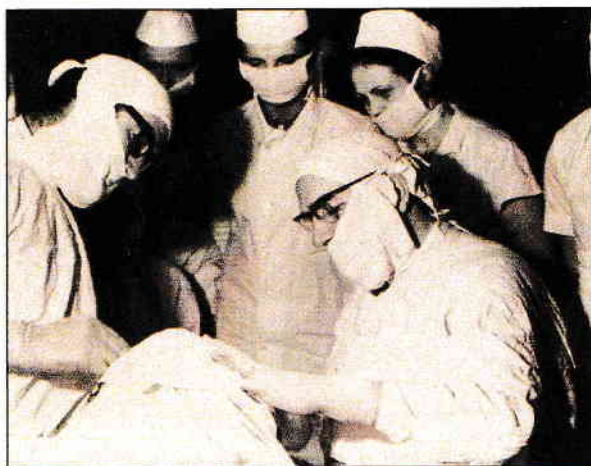
<i>„A devenit o tradiție... Cu Firu, Știeber și Valerian”</i>	501
---	-----

ANEXE	577
--------------------	-----

BIBLIOGRAFIE	599
---------------------------	-----

I. EMANCIPAREA

*De la bărbier la dentist și de la dentist la doctor dentist
Emanciparea stomatologiei române moderne 1829-1949*

Trei imagini ale emancipării: Atelierul unui bărbier român (sec. XVIII)
Cabinetul unui dentist român (sec. XIX)
Sala de operație a unui medic stomatolog (doctor dentist) român (sec. XX)
(Sursa: internet)

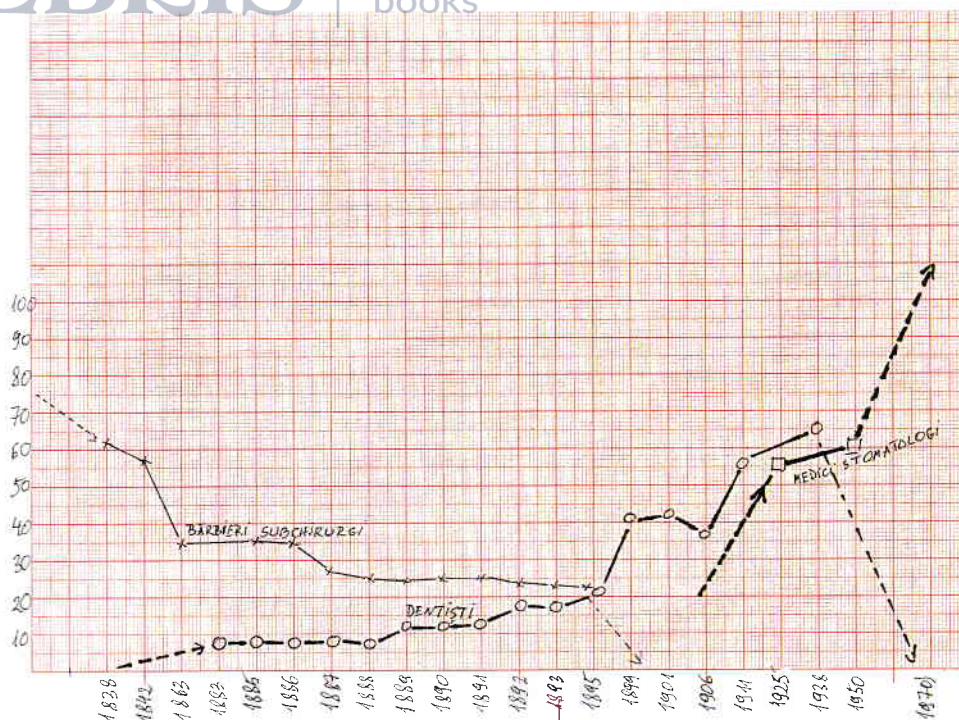
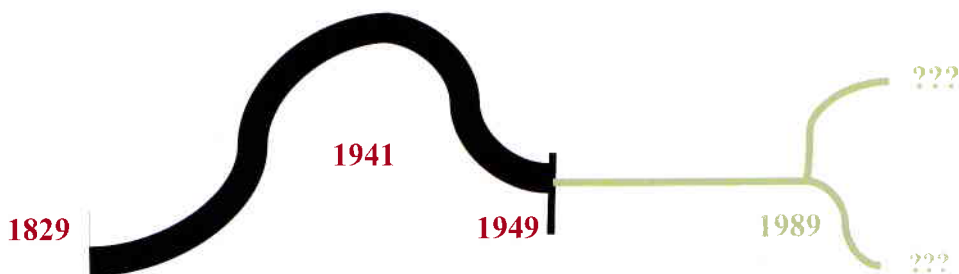

Diagrama evoluției bărbierilor, dentiștilor și a medicilor stomatologi în România între 1838 și 1970 (Sursă proprie după datele oferite de bibliografie.)

Capitolul 1

GENERALITĂȚI

Curba Emancipării Stomatologiei Române Moderne
În negru, perioada analizată (Sursă proprie)

Emanciparea stomatologiei române moderne, cucerirea de către terapeuții dentari a unui rang social egal cu rangul celorlalte specialități medicale, este un proces istoric desfășurat sub auspiciile de stat, oficiale. Acest proces nu s-a putut declanșa în România decât din momentul în care, în urma desființării domniilor fanariote și a influenței otomane, s-au reinstaurat domniile pământene și s-a putut manifesta din plin influența modernizatoare a puterilor europene.

În prezenta lucrare, acest proces istoric este inclus în perioada anilor 1829-1949.

Anul 1829, ca termen inițial al perioadei propuse pentru analiza procesului de emancipare a stomatologiei române moderne, coincide cu anul în care s-a încheiat războiul ruso-turc prin semnarea Tratatului de pace de la Adrianopol. Prin acest tratat, s-a instalat în Muntenia și Moldova un program de modernizare, ale cărui prime succese politice au fost Unirea Principatelor, în anul 1859, și Independența Națională, în anul 1877.

Afișarea anului 1941 pe curba emancipării din schița de mai sus corespunde cu ultimul moment culminant al emancipării, realizat la Institutul Clinico-Stomatologic de la Spitalul Colentina din București.

Anul 1949, ca termen final al perioadei propuse, corespunde cu desființarea Institutului Clinico-Stomatologic și cu înființarea Facultăților de Stomatologie în toată țara.

Principalul instrument statal pentru modernizarea României, ca urmare a Tratatului de la Adrianopol din 1829, a fost Regulamentul Organic, o primă formă de constituție inexistentă până atunci în România. În mod treptat, Regulamentele Organice - unul pentru Țara Românească, celălalt pentru Moldova - au creat baza legală de desfășurare a procesului de europeanizare a României moderne.

În domeniul organizării învățământului medical general, influența europeană a atins în Principate un prim punct culminant în prima parte a acestei perioade, prin activitatea francezului, devenit român, dr. Carol (Charles) Davila (1828-1884). Moartea timpurie l-a împiedicat pe acest eminent emisar al Occidentului să organizeze și învățământul specialităților medicale, inclusiv pe cel al stomatologiei. Această din urmă specializare medicală a fost dobândită printr-o dublă luptă. Pe de o parte, o luptă acerbă între doctori și dentiști, între promotorii medicinei stomatologice universitare și promotorii medicinei dentistice extra- sau subuniversitare, și, pe de altă parte, printr-o luptă surdă a medicilor stomatologi cu medicii și chirurgii care se împotriveau egalizării lor cu medicii stomatologi.

Punctul culminant al procesului de emancipare a stomatologiei a fost atins în România în anii 1941-1948, în cadrul Institutului Clinico-Stomatologic de la Spitalul Colentina din București, condus de Dan Theodorescu. În acest institut, absolvenți ai Facultății de Medicină, adică doctorii în medicină, se specializau, timp de unu-doi ani, ca medici specialiști stomatologi, printr-un învățământ de tip postuniversitar. Durata studiilor necesare pentru a deveni medic specialist stomatolog era, așadar, de $6+2=8$ ani, în timp ce durata studiilor pentru a deveni dentist era doar de circa doi ani, deci cu șase ani mai puțin decât durata studiilor pentru a deveni medic stomatolog.

Cât privește anul 1949, ca termen final al perioadei alese, acesta coincide cu desființarea Institutului Clinico-Stomatologic, concomitent cu înființarea Facultății de Stomatologie, urmașa și concurenta Institutului Clinico-Stomatologic, o realizare a guvernării comuniste. Prin Reforma Învățământului de la finele anului 1948, învățământul clasic de specializare de tip postuniversitar a fost înlocuit cu un învățământ hibrid, în care discipline preclinice de medicină generală s-au combinat cu discipline clinice de medicină generală și cu discipline clinice de medicină dentară. Intenția

politică a legiuitorului comunist era dublă: o producție rapidă a cât mai multor stomatologi și o utilizare a lor, la nevoie, în mediul rural, atât ca stomatologi, cât și ca medici generaliști de urgență, în cadrul unui stagiu obligator de trei ani în mediul rural.

Asistăm în acest fel la un declin, în 1949, sub regim comunist, al procesului de emancipare, o retrogradare a rangului absolventului, la scurt timp după atingerea, în 1941, a unui punct culminant al acestui proces.

Odată cu reforma învățământului din 1948¹, evoluția medicinei dentare din România înregistrează o scădere a rangului profesional și social: din „doctor în medicină specializat în stomatologie”, absolventul a devenit „medic stomatolog”, un fel de dentist doctor.

Chintesența lucrării

Chintesența acestei lucrări constă în:

1. Încercarea de a pune cap la cap, cu o cât mai mare claritate posibilă și atractivitate, așa cum o arată sursele bibliografice citate, a frânturilor de istorie a medicinei dentare din România, din Evul Mediu și până azi.

2. Scoaterea în evidență, în intervalul 1829-1949, a întrecerii pentru supremație dintre trei grupări de terapeuți din România: medicii, chirurgii și dentiștii, și a strădaniilor, încă nefinalizate, de reglementare a rangului lor profesional și social.

3. Recunoașterea faptului că medicina dentară din România este un import din apusul Europei, cu precădere din Franța și din țările germanice (Austria, Germania).

4. Recunoașterea existenței, în perioada arătată, a trei mari regiuni geografice, Iași, Cluj și București, care își revendică prioritatea în apariția și dezvoltarea stomatologiei românești moderne, în domeniile Învățământ, Societate și Revistă.

5. Justificarea atingerii, în 1941, a punctului culminant al procesului de emancipare a stomatologiei române moderne la Institutul Clinico-Stomatologic de la Spitalul Colentina din București, sub conducerea lui Dan Theodorescu.

Cu alte cuvinte, acest studiu încearcă să urmărească procesul care conduce de la breaslă la profesie, de la meșteșug la artă, de la empirism la academism, de la națiune la Europa.

¹ De la decretarea *de jure*, în toamna anului 1948, a reformei învățământului și până la aplicarea *de facto* a ei în toamna anului 1949, a trecut un an, în care s-au stabilit de către experți amănunțele organizării Facultății de Stomatologie.

Titlul lucrării și importanța în titlu a Europei și a perioadei alese (1829 și 1949)

Prin expresia „emanciparea stomatologiei” autorul acestei lucrări înțelege, în sens strict, procesul istoric de elevare a stomatologiei, de ridicare a ei ca specialitate medicală la un rang profesional și social egal cu rangul celorlalte specialități ale medicinei, prin includerea ei în învățământul universitar ca disciplină autonomă, și a doctorului în medicină stomatolog ca medic specialist.

Titlul lucrării de față este centrat pe caracterul eminentamente occidental al stomatologiei din România modernă.

Stomatologia modernă din România a rezultat prin adaptarea la condițiile specifice țării a culturii medicale a trei mari state europene: Franța, Austro-Ungaria și Germania. Procesul istoric al emancipării stomatologiei române moderne a fost marcat de influența covârșitoare a Franței, prin pionierul francez, devenit român, Carol (Charles) Davila, și de cea a Austro-Ungariei, prin pionierul vienez Hans Pichler.

Odată cu Pacea din 1829 de la Adrianopol, o răscruce are loc în istoria României. Acest moment de răscruce este grăitor și pentru istoria stomatologiei române, deoarece Țările Românești - Muntenia și Moldova - ies acum de sub influența și ascultarea orientală otomană și grec-fanariotă medievalizantă și intră sub influența europeană occidentală modernizantă.

Într-o primă epocă statală (1831-1856), cea a Regulamentelor Organice, Țările Românești încep pregătirea pentru Unirea Principatelor (1859) și pentru Independență (1877) și Regat (1881). Sub protecție și îndrumare occidentală continuă, Principatele Române realizează uriași pași culturali instituționali proprii, caracteristici epocii moderne.

Istoricul Dan Berindei consideră că „anii 1859-1877 se impun în istoria României ca momente de referință [între Unire și Neatârnare]... Etapa a fost însemnată... deoarece a înregistrat noi pași pe drumul modernizării și integrării României ca o entitate europeană și internațională... Deși Statele Unite tindeau a se afirma ca o mare putere, centrul politic al lumii continua să se afle în Europa... Relațiile internaționale erau exercitate mai ales de marile puteri [Franța, Germania...], care dominau pe plan politic și demografic continentul și, în fapt, întreaga lume” (Berindei D.: *Societatea românească în vremea lui Carol I*, pp. 5-7)².

² La pag. 14: „... principele de Hohenzollern [Carol era] înrudit și cu regele Prusiei, și cu Napoleon III, ultimul susținându-i candidatura.”

Eliberat în 1989 de adorantismul dictatorial final din România, istoricul I. P. Panait afirmă în mod subliniat că „pământul românesc, cu oamenii care l-au populat permanent, a fost de totdeauna european... De totdeauna teritoriul carpato-pontic s-a aflat în Europa.” În ciuda ritmurilor diferite de dezvoltare, arată Panait, „popoarele europene au cunoscut o ascendență vestică... În pofida vicisitudinilor de tot felul, societatea românească” – de la Mihai Viteazul și până la Constantin Brâncoveanu – „depășise moștenirea medievală, adaptându-se noilor relații și norme de viață nouă europeană... Sistemul financiar s-a adaptat celui practicat în Europa vremii... Nicolae Iorga aprecia că stolnicul Constantin Cantacuzino [instruit la Padova] „e un occidental care scrie cum scriu apusenii” (Panait 2002, 1).

Istoricul Berindei îl citează din franceză pe medicul și publicistul Mihail G. Obedenaru (1839–1885)³, care, în cartea sa, *La Roumanie économique...*, Paris, 1876, „își mărturisește credința în viitorul națiunii sale, arătând că el [poporul român] face zilnic dovada că posedă o inteligență elitară și pășește pe urma marilor națiuni ale Occidentului” (Berindei, 71).

Citând în continuare din Obedenaru: ... *Poporul român muncește, se străduiește..., posedă o inteligență de excepție... Îl vedem pășind pe calea progresului, pe urmele marilor națiuni ale Europei. El își perfecționează necontenit instituțiile...* Berindei adaugă: „[Intelectualii români sunt] oameni care... ar putea fi comparați cu cetățeni de elită ai provinciilor franceze. Sunt licențiați..., sunt doctori în medicină... Acești oameni, formați și desăvârșiți în Franța, au introdus în România marile instituții ale țării [Franța] care a fost întotdeauna în fruntea civilizației” (Berindei, 71, 102).

Rolul Franței

În ceea ce privește momentul istoric și rolul major al Franței în apariția și dezvoltarea medicinei românești moderne, Berindei afirmă că este vorba aici de „... o stare de fapt din vremea lui Alexandru Ioan Cuza, când, la începutul anului 1863, 400 de tineri români urmau studii superioare numai în Franța..., în timp ce numărul studenților la cele două Universități românești [Iași și București] nu depășeau decât cu puțin cifra de 200... Primii doctori ai Facultății de Medicină bucureștene vor fi înregistrați doar în 1875”... Procesul de modernizare a societății românești a avut loc printr-un strâns contact cu țările mai evoluate și cu cultura lor, mai ales cu Franța.

³ Obedenaru M.G., medic publicist: *La Roumanie économique, d'après les données les plus récentes*, Paris, 1876.

„Publicațiile franceze sosesc la București de îndată ce au apărut”, semnalează Obedenaru în 1876 (în Berindei, 224, 280).

Modernizarea României înseamnă aliniere la Europa

„Atunci când, la 11/23 februarie 1866, domnia principelui Cuza a luat sfârșit, *România* exista!” scrie apăsat Berindei. „Aproape în toate domeniile vieții publice avusese loc un proces de modernizare... În luna mai 1864, administrația, justiția și învățământul și în general activitățile culturale... fuseseră supuse reorganizării și se găseau sub impactul străduințelor de *aliniere*⁴ față de țările înaintate ale epocii... În 1870, principele Carol I a calificat Constituția din 1866 drept „constituția cea mai liberală, precum nu o are nici un popor din Europa” (Berindei, 108).

„În Austria și Germania, cestiunea farmaciei se agită foarte mult, și este interesant pentru noi să cunoaștem îndeaproape a ceea ce se petrece în alte state culte, mai cu seamă în Franța, care toată strălucirea sa glorioasă a dobândit-o numai prin instrucțiune și organizare bine cumpănită, ce servește astăzi de model continentului european, în admirația tuturor statelor din univers” (Minovici, 7).

Învățământul medical românesc după model francez

Printre principalele obiective și semne ale modernizării se află înființarea instituțiilor de învățământ superior. De influență franceză, Universitatea din Iași se înființează în 1860, cu trei facultăți (Drept, Litere, Științe), cea din București în 1864, la fel ca la Iași, plus, în 1869, Facultatea de Medicină⁵. „În general, universitățile trăiau cu mijloace reduse ... lecțiile de științe exacte se dovedeau a fi mai ales „exerciții de oratorie cu creta în mână”⁶ (Berindei, 223, 224).

Primele societăți medicale

În cadrul societăților cultural-științifice, Berindei notează că, „încă din 1857, exista la București Societatea medicală științifică, iar la Iași își continua activitatea, din 1833, Societatea de medici și naturaliști. În 1867 a fost organizată la București Societatea medico-chirurgicală sub președinția

⁴ Sublinierea autorului.

⁵ Decretul de înființare a Facultății de Medicină din București a fost dat în 1867, intrarea ei în funcție în 1870.

⁶ Ca mai târziu, în 1952, când, la lecțiile de anatomie topografică și chirurgie operatoare ținute în Amfiteatrul mic al Facultății de Medicină din București, prof. Riga folosea cretă colorată, pe care trebuia să și-o cumpere cu bani proprii, căci ministerul n-avea bani pentru acest „material didactic”.

lui Carol Davila, cu scopul de a cultiva științele medicale în toată întinderea lor⁷ și de a urmări progresele lor... prin scrieri și experiențe științifice” (Berindei, 240).

Regulamentul Organic

În anul 1829, are loc o răscruce în istoria României, o „schimbare de paradigmă”, cum se zice: Începe epoca modernizării României, cu un punct culminant al evoluției medicinei dentare în 1941, urmat de un altul diminueat în 1949.⁸

„La noi, începutul secolului XIX a dat semnalul zborului ce medicina trebuia să ia în Țările Române”, scrie Ionnescu-Gion în 1900 (Ionescu-Gion, 667).

În secolul al XIX-lea, după Pacea de la Adrianopol (1829), tot mai mulți tineri bucureșteni pleacă la studii în străinătate: Dimitrie Hristea Capitanovici - doctor în medicină și chirurgie la Viena, în 1838, și la Heidelberg, în 1840; Constantin Burdeanu, Ioan Lerescu, Constantin Burleanu și Gr. Călinescu la Constantinopol, în 1849; elevii școlii lui Davila la Paris, în 1858; Gheorghe Mavrodin Chiparidis la Londra, în 1858 (?) (Maria Stan, 2-6).

„Între celelalte proiecturi care nasc din dorire spre a să înfrumuseța orașul Bucureștilor și a să asemăna cu celelalte orașe ale Europei, este unul a căruia săvârșire nu să socotește a fi peste puțină”, afirmă istoricul Vârtosu. Este vorba de dispozițiile Regulamentului Organic privind organizarea sanitară și înfrumusețarea orașului (Vârtosu, 48).

Eforia Spitalelor Civile este cea mai importantă instituție de asistență publică românească. Ea a apărut prin decizia lui Kiseleff din 2 aprilie 1832, privind unirea sub numele de „Eforia Spitalelor”, a spitalelor Colțea, Pantelimon și Filantropia, condusă de trei efori și de „un om al meșteșugului”, doctorul Piccolo.

Cercetătorii Zănescu și Ene, referindu-se la Regulamentul Organic, arată că, în 1832, „generalul Kiseleff [după ce înființase Eforia Spitalelor Civile] a numit o comisie însărcinată cu reorganizarea școlilor din Muntenia; comisia a propus ca, pe lângă cursurile superioare de drept, de literatură și

⁷ „În toată întinderea lor”, deci și a medicinei dentare, sublinierea autorului.

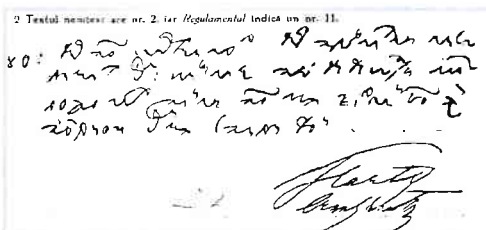
⁸ În 1949, se constată o cezură în evoluția medicinei dentare: medicul specialist stomatolog, format până atunci din medici absolvenți ai Facultății de Medicină (în 6+2 ani), începând cu anul 1929 și atingând un punct culminant în 1941, este înlocuit, în 1949, cu medicul stomatolog format din studenți ai Facultății de Stomatologie (în 3+3 ani). Prin aceasta, se înregistrează o diminuare a rangului profesional și social: Din „doctor”, medicul stomatolog redevine, mai mult sau mai puțin, „dentist”.

de limbi străine de la Școala Centrală [de la „Sf. Sava” din București], să se adauge cursuri speciale de medicină, igienă și arhitectură. Cursurile de medicină urmau să formeze [ca și în Franța] ofițeri de sănătate.⁹ Nu e vorba deci de ofițeri chemați să-i înlocuiască pe șarlatanii și empiricii care îi tratau pe bolnavi... Regulamentul era redactat în limba franceză... Pentru admiterea la facultate, care dura patru ani - trei ani de studiu și unul de practică - candidatul trebuia să fi absolvit cursul superior [liceul] al Școlii de la „Sf. Sava”. Generalul Kiseleff a aprobat aceste propuneri, precum și numirea ca profesor de medicină a doctorului Piccoli, efor al spitalelor din București, dar, în regulamentul de mai târziu al Eforiei Școlilor, nu se mai menționează medicina. În locul unei școli de medicină nu a rămas decât o „Școală de bărbieri” care-i învăța pe cursanți unele practici de mică chirurgie, școală care a funcționat la Spitalul Filantropia” (Zănescu, 1).

Comisia mai sus-pomenită cerea ca Școala Centrală [Școala, sau Academia de la „Sf. Sava”, mai târziu Universitatea] să adauge, la cursurile superioare de drept, literatură și limbi străine, cursuri de medicină cu Catedră de farmacie, mică chirurgie și patologie specială, una de anatomie și fiziologie și una de igienă. Cursul să fie de trei ani” (Felix 1901, 45).

În lucrarea lor din 1936 intitulată *Începuturi edilitare 1830-1832*, București, 1936, Emil Vărtosu, Ion Vărtosu și Horia Oprescu acordă câteva pagini începutului medicinei românești moderne, prin prezentarea textului articolelor 46-54 din „Regulamentul pentru starea sănătății și paza bunei orânduiei în poliția¹⁰ București” (dosarul nr. 1/1830 al Municipiului București păstrat la Arhivele Statului).

Documentele originare erau scrise în limba germană. „Textul românesc reprodus de noi”, precizează autorii, „reprezintă numai traducerea contemporană a originalului nemțesc” (Vărtosu, vii).

Semnăturile în document ale arhitectului Hartl (în stânga) și inginerului von Ott (în dreapta) (Sursa: Vărtosu, 21)

⁹ După modelul acelor *officiers de santé* inventați de Revoluția Franceză.

¹⁰ „Poliția”, cu accent pe al doilea i, nu înseamnă poliție, ci oraș.

